

תורת

כתב העת
של הפקולטה לאמנויות
בשיתוף עם "ביתן" הוצאה לאור/ א. ס. מדיה אינטרנשיונל בע"מ

תשס"ג – 2002

עורכת ראשית:
פרופ' נורית כנען-קדר

עורכת:
ד"ר שרה לוטן

מערכת:
פרופ' שי בורשטין
פרופ' אהובה בלקין
פרופ' אשר עובדיה
פרופ' מרדכי עומר
פרופ' אלי רוזיק

עריכה לשונית:
יורם ורטה

עיצוב, עריכה גרפית וביצוע:
מיכל סמו-קובץ
טלי ניב-דולינסקי
(המשרד לעיצוב גרפי, אוניברסיטת תל-אביב)
עיצוב העטיפה על-פי רעיון של
פרופ' נורית כנען-קדר

תמונת העטיפה:
ז'אן-בפטיסט אודרי (Jean-Baptiste Oudry),
אלגוריה של אירופה, 1722

הרצות:
אופסט "סקאלה", בני-ברק

דפוס:
דפוס "איל", פתח-תקוה

מו"ל:
"ביתן" הוצאה לאור/ א. ס. מדיה אינטרנשיונל בע"מ
ת"ד 3068, רמת-השרון 47130
טל' 03-6136558, פקס' 03-5404792

בחסות ובאדיבות
דורון סבג – ORS

כתובת המערכת:
הפקולטה לאמנויות ע"ש יולנדה ודוד כץ
אוניברסיטת תל-אביב
רמת-אביב 69978, תל-אביב
טל' 03-6409487, פקס' 03-6409482

© כל הזכויות שמורות לאוניברסיטת תל-אביב

פתח דבר

"מודל ואנטי מודל" – נושא החוברת שלפנינו – הם מושגים שכיחים בבחינה הסמיוטית של התרבות והסוציולוגיה בסוף שנות ה-70 וה-80 של המאה העשרים. אם המודל נתפש כמהות קנונית ואוטוריטיבית, הרי האנטי-מודל הוצב כדוגמה ל"אחר", למבנה הפנימי שלו ולזיקותיו למודל הקנוני.

בחרנו בטרמינולוגיה זו לא רק בגלל השתייכותה לשיח הסמיוטי, אלא גם בגלל זוויות ראייה אחרות, למשל, כפי שהיא מוכרת בתולדות התרבות האירופאית מהדיון ההיסטורי והתיאורטי באמנות הקלאסית והאנטי-קלאסית.

מבחינת האיכות מביע המונח "קלאסי" הכרה ברמה של מושלמות בתוך ז'אנר מסוים, רמה שהאובייקטים העתידיים או הליכים מסוימים שיתרחשו, יישפטו לפיה. כלומר, הקלאסי מעמיד נורמה אוטוריטיבית, קנה-מידה לשיפוט.

נורמות אלה תוארו והוגדרו על-ידי אנשי הרנסאנס מן המאות ה-14-16, במאה ה-18 על-ידי וינקלמן, ובמאה ה-19 על-ידי היסטוריון התרבות הדגול יעקב בורקהרט, שראה באמנות הקלאסית ביטוי למאורגן, המאופק, ההרמוני והעצור, ואילו את האנטי קלאסי – כמתפרץ, משתלח ובלתי-מאורגן. הוא תפש את האמנות האנטי-קלאסית כביטוי לתרבותם של העמים הלא-יווניים והלא-רומיים, אשר תרבותם לא רק שונה מהתרבות הקלאסית, אלא גם מאיימת עליה. זוהי תרבות של העמים ה"לא-רציונליים" – עמי המזרח מחד והברברים מאידך.

תפישה זו של בורקהרט הובעה כבר בכתיבה של היוונים והרומים עצמם, ובהקשר זה מעניין לקרוא את הספרות שכתבו על המלכה המצרית קליאופטרה, האנטי-מודל לקיסרית הרומית, המסמלת בעיניהם את השחיתות המזרחית, אהבת התענוגות ואי-הרציונליות, והם תמהים כיצד מעז האל המצרי שלה לבוא אתה לרומא ולהתייצב על-יד יופיטר האל.

תפישת הקלאסי והאנטי-קלאסי באמנויות יכולה להיות דגם לאנטי-מודל. כך, למשל, באמנות המנריום של המאה ה-16, הברוקית, האקספרסיוניזם וכו'. החוברת שלפנינו מאגדת מאמרים באמנויות השונות, וכותביהם מייצגים את דור החוקרים הצעיר של הפקולטה לאומנויות.

נורית כנען-קדר